

ПЕДАГОГІКА

УДК 37.02

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-3-24>**Ірина ПШЕНИЧНА,***orcid.org/0000-0002-0602-2994*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри філології та перекладу

Київського національного університету технологій та дизайну

(Київ, Україна) *pshenichna.is@kmutd.edu.ua*

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНОЮ ОСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглянуто самостійну освітню діяльність студентів гуманітарних спеціальностей у межах використання змісту освіти як основу їхнього професійного розвитку, становлення індивідуальної траєкторії, маршруту професійної освіти. У процесі цієї діяльності відбувається зміна співвідношення між нормативними вимогами до результатів освіти та вимогами до самовизначення, самоосвіти, самостійності та самоздійснення (самоактуалізації) у навчально-професійних видах праці.

Таким чином, самостійна діяльність студентів, маючи визначальний вплив на ефективність співрозвитку суб'єктів навчання, розкриває підстави для автоматизованого педагогічного проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку кожного студента з урахуванням його суб'єктивного професійно-освітнього досвіду.

Самостійна освітня діяльність студентів на своєму початку може бути визначена як діалогічне самонавчання в рамках дидактичного поля індивідуальної підготовки фахівців, характерною особливістю якої є взаємозв'язок інтенсивності, темпу і траєкторії професійної освіти. Відповідно до поставленої мети та наявного у студента суб'єктивного професійно-освітнього досвіду діалогічне самонавчання завжди супроводжується формуванням підкріплювального стимулу, який суттєво впливає на зміну набутих студентом потреб. Наприклад, прагнення до гарних оцінок за знання. Підкріплювальний стимул спонукає у студента мотивацію досягнення такої самої мети або отримання такого самого досвіду. Отже, становлення самостійної діяльності студентів є тотожним становленню студента як фахівця, через його професійний розвиток і взаємопов'язане з індивідуальною схильністю в прагненні до успіху. За слабо вираженого прагнення причину невдачі пов'язують із труднощами навчального завдання і відсутністю везіння, що призводить до зменшення зусиль, яких докладає студент; за сильно вираженого – з недостатніми зусиллями, але не здібностями, що призводить до зростання зусиль, яких докладає студент. Мотивація досягнення успіху, з одного боку, пов'язана з прагненням студента мати певну репутацію, отримати визнання, що виражається у формі честолюбства та престижу. З іншого – з інтелектуальним заохоченням, таким як усвідомлення факту просування в розумінні матеріалу, зростання можливостей розв'язувати складні навчальні задачі, емоційне переживання самого акту опанування реальної дійсності буття, розуміння законів, прояв творчих сил суб'єкта, що пізнає.

Ключові слова: самостійна освітня діяльність, самоосвіта, заклад вищої освіти, педагогічна діяльність.

Iryna PSHENYCHNA,*orcid.org/0000-0002-0602-2994*

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Philology and Translation

Kyiv National University of Technology and Design

(Kyiv, Ukraine) *pshenichna.is@kmutd.edu.ua*

INTENSIFICATION OF MANAGEMENT OF INDEPENDENT EDUCATIONAL ACTIVITY OF STUDENTS OF HUMANITARIAN SPECIALTIES

The article considers the independent cognitive activity of students of humanitarian specialties within the framework of using the content of education as the basis of their professional development, the formation of an individual trajectory, the route of professional education. In the process of this activity, there is a change in the relationship between the normative requirements for educational outcomes and the requirements for self-determination, self-education, independence and self-fulfillment (self-actualization) in educational and professional activities.

Thus, the independent activity of students, having a decisive influence on the effectiveness of co-development of learning subjects, reveals the basis for automated pedagogical design of the individual trajectory of professional development of each student, taking into account his subjective professional and educational experience.

Independent cognitive activity of students at its beginning can be defined as dialogic self-study within the didactic field of individual training of specialists, a characteristic feature of which is the interrelation of intensity, pace and trajectory of professional education. In accordance with the goal and the student's subjective professional and educational experience, dialogic self-study is always accompanied by the formation of a reinforcing stimulus that significantly affects the change in the student's acquired needs. For example, the desire for good grades for knowledge. The reinforcing stimulus encourages the student to be motivated to achieve the same goal or gain the same experience. Thus, the formation of independent activity of students is identical to the formation of the student as a specialist, through his professional development and is interconnected with the individual propensity to strive for success. With a weakly expressed desire, the cause of failure is associated with the difficulty of the educational task and lack of luck, which leads to a decrease in the efforts made by the student; with a strongly expressed desire - with insufficient efforts, but not abilities, which leads to an increase in the efforts made by the student. Motivation to succeed, on the one hand, is associated with the student's desire to have a certain reputation, to gain recognition, which is expressed in the form of ambition and prestige. On the other hand - with intellectual encouragement, such as the awareness of the fact of progress in understanding the material, the growth of opportunities to solve complex educational problems, the emotional experience of the act of mastering the real reality of life, understanding the laws, the manifestation of the creative forces of the cognitive subject.

Key words: independent educational activity, self-education, higher education institution, pedagogical activity.

Постановка проблеми. У постіндустріальному суспільстві освіта є найважливішим чинником зростання суспільної самосвідомості, моральних цінностей і зміцнення демократії. Актуальність системного підходу до освіти обґрунтовується зростанням проблеми зайнятості, успішне розв'язання якої пов'язане з професійно-технічною підготовкою, що охоплює всі рівні навчання – від початкової до вищої освіти.

Системні взаємодії розвитку суспільства й освіти визначають вектор наукових досліджень у галузі педагогіки. Отже, досвід вітчизняної освіти відображає, з одного боку, досягнуті успіхи в діяльності, а з другого – наявні суперечності та разом із тим слугує базою для подальшого її розвитку і розв'язання завдань, визначених освітньою політикою на сучасному етапі.

Аналіз досліджень. Самостійна робота студентів посідає одне з центральних місць серед чинників, що визначають параметри проектування освітньої траєкторії студентів, а вирішення питань інтенсифікації управління самостійною освітньою діяльністю студентів забезпечує необхідні умови якісного навчального процесу.

Окремі аспекти професійно-педагогічної діяльності, спрямовані на розв'язання питань організації та планування самостійної освітньої діяльності студентів, дістали відображення в роботах Л. І. Березовської, І. П. Задорожньої, І. А. Зязюн, І. В. Лозової, О. В. Малихіна та ін.

Мета статті – виокремити, зрозуміти, усвідомити й проаналізувати домінуючі умови, різноманітні способи реалізації, звертаючись до окремих деталей та конкретних форм втілення, тобто дослідити умови, що необхідно створити для ефективного запровадження інтенсивних технологій керування самостійною освітньою діяльністю студентів у процесі їхнього фахового навчання.

Виклад основного матеріалу. Об'єктивний стан речей і суб'єктивна позиція індивіда початково взаємопов'язані. З одного боку, через гранично-глибинне визначення дійсності, що впливає на зміну предметної дійсності, а з іншого – через визначення найближчого буття індивіда, що визначає первинну його свідомість. Зміна предметної дійсності проектується на діяльність індивіда, його наміри і цілі, а форма діяльності індивіда реалізується в цій предметній діяльності.

Реалізація взаємозв'язку зазначених визначень являє собою процес корекції суб'єктивної позиції індивіда й об'єктивного стану речей. Критерієм корекції може бути тільки творчість індивіда – творчість, спрямована на розширення найближчого буття індивіда, що обмежує його сприйняття, звучує смисл історичного розвитку, визначеність і спрямованість руху історії конкретної предметної дійсності, яка є об'єктом вивчення студентами під час навчального процесу.

Пізнавальна діяльність студента реалізується в процесі пізнання, тобто розвитку діяльності та його мислення. Діяльність спрямована на розвиток предмета, його функціональну значущість і проблемність, які є передумовою розкриття знятих форм предмета. При цьому мислення розвивається тією мірою, якою у студента виникає необхідність занурюватися в ці підстави в умовах розвитку конкретної діяльності.

Кожна практична дія випереджається побудовою образу дії на основі пізнавальної та ціннісно-орієнтованої діяльності, що включає пізнання ситуації, співвіднесення її з наявними знаннями; переосмислення, перебудову системи знань; визначення можливостей дії тощо (Волощук, 2013).

Взаємодія педагога і студента через педагогічне спілкування становить педагогічну діяльність, яка як історичне і динамічне явище розкриває зміни її змісту, форм і методів відповідно

до потреб суспільства та поетапного програмного руху до зовнішньої мети – розвитку особистості в гармонії з собою і соціумом (Булгакова, 2012).

Дії студента як суб'єкта навчання поділяють на реальні та певно-формалізовані. Реальні ґрунтуються на імпліцитному знанні, що розкриває внутрішню логіку вчинюваної суб'єктом дії та відображеному в особистісному знанні, яке має характер переконання й віри. Такі дії обмежуються розвитком інтуїції або рефлексії, спрямованої на зміну імпліцитних уявлень суб'єкта про зміст і способи розв'язання конкретного завдання.

Певно-формалізовані дії суб'єкта ґрунтуються на експліцитному знанні – вербалізованому уявленні дії, яке не обов'язково є підставою для виконання суб'єктом дії в конкретній ситуації. Зокрема, це словесне формулювання способів розв'язання задачі, обговорення їх з іншими суб'єктами навчання, визначення найефективніших дій.

Загалом діяльність суб'єкта може бути представлена як ідеальна і загальна форми: ідеальна – у вигляді знання як опосередкованого зв'язку з предметом вивчення, що виявляється в мові, яка виражає знання в його ідеальній формі, тобто об'єктивній, відокремленій і відносно самостійній, а також в особливій специфічній формі процесуального буття (використання, перетворення, розвиток).

Передбачуваний результат педагогічної дії слугує критерієм ефективності виховання і викладання, характеризує ступінь, з одного боку, зміни свідомості суб'єктів навчання, форм прояву емоційних реакцій, поведінки та діяльності, а з іншого – досягнення навчальних цілей. Тотожність виховання і навчання визначає характер взаємодії педагога і студента в період самостійної освітньої діяльності студента. У частині виховання це безперервний характер, що виявляється через опосередковану їхню взаємодію, а під час навчання – дискретний, оскільки в цей період взаємодія відсутня (Зязюн, 2008).

Загалом успішність учіння визначається такими чинниками як пізнавальний інтерес, атмосфера спільної творчості, колективна відповідальність, зацікавленість в успіхах суб'єктів навчання та ставлення до навчальної діяльності. Вирішальна роль у зміні зазначених чинників належить вихованню, тому що чинник процесу виховання зумовлює свободу вибору студента і в кінцевому підсумку ефективність самостійної діяльності студента.

Структуризацію самостійної діяльності студентів можливо віднести до метакогнітивних процесів, тобто способів набуття думок у формі

резюмування, уточнення, схематизації та організації інформації. Особливе місце в цих процесах належить схематизуванню інформації у вигляді структури опрацювання або схематизації тексту за такими ознаками: причина-наслідок, порівняння, збирання, опис, що полегшує резюмування, зберігання та вилучення інформації з пам'яті, а також організації інформації з метою надання матеріалу, який вивчають, певної структури, а не спроби виявити "структури" в самому матеріалі. Ґрунтуючись на цьому, розглянемо технологію розуміння проблематики тексту. Розуміння через індивідуальні зусилля, які студент докладає у ставленні до матеріалу, що вивчається, у вигляді тексту з метою критичного виявлення підстав і наслідків у змісті тексту. Виявлені підстави та наслідки формують у студента уявлення про матеріал і загалом логічною повну картину дійсності, яка взаємопов'язана з індивідуальним досвідом студента. З одного боку, доповнюючи його, а з іншого – ґрунтуючись на ньому при розширенні вихідних уявлень.

Особливе місце в технології розуміння проблематики тексту посідає взаємозв'язок індивідуальних зусиль студента з рівнем допомоги педагога в змістовній, методичній і смислової підготовці матеріалу тексту. Сислове трактування розглядається як міра "занурення" мислення студента в реальний історичний процес, що розвивається, який актуалізує матеріал, що вивчається, у рамках навчальної дисципліни, її методичного забезпечення та видів навчальних занять. Зокрема, педагог визначає багаторівневу структурно-логічну схему дисципліни, що включає окремі інформаційні модулі у вигляді взаємопов'язаних елементів схеми. Відповідно до цієї схеми студент буде логіко-семіотичну модель, тобто схему-конспект, що є засобом з'єднання предметного образу і глибинного сенсу досліджуваного матеріалу. З'єднання здійснюється в процесі змістовного покрокового узагальнення, логізації складних навчальних завдань.

Змістовне узагальнення тексту матеріалу в знако-символічну форму здійснюється відповідно до наявної у студента логіки добору і структурування цього матеріалу. Основою узагальнення є, з одного боку, виокремлення ключових понять за конкретними ознаками їхньої класифікації та сутнісними ознаками, а з другого боку – визначення зіставних ознак, які забезпечують виокремлення відмінностей понять.

Таким чином, студент проводить порівняння, абстрагування та синтез нової інформації, реалізуючи принцип тотожності спільного й особливого в експліцитній формі дедуктивного структу-

рування навчального змісту через його згортання та розгортання. Результатом цих дій є нові логічні інформаційні зв'язки та загалом реалізація індивідуалізації навчання через самостійну, продуктивну роботу студента та усвідомлення ним власних здібностей і потреб у навчанні, тобто становлення його творчості в навчальній діяльності.

Напрями освітньої діяльності та принципи педагогічного спілкування ґрунтуються на цілях і завданнях, що визначають формування особистості та зміст навчання. Розглядаючи навчання як безперервний процес адаптації того, хто навчається, до технологічних форм процесу суспільного виробництва, на початку зауважимо, що цілі, які визначають зміст навчання, та кваліфікація фахівця, затребуваного для наявних технологій суспільного виробництва, можуть не тільки збігатися, а й бути протиставленими одна одній. У цьому разі цілі навчання та наявні технології суспільного виробництва визначатимуть діапазон впливу майбутньої професії на розвиток особистості як у навчальній, так і в професійній діяльності. Очевидно, що в цьому разі зміст, наприклад, загально розвивальних дисциплін має допомогти тому, хто навчається, зумовити інтуїтивні передумови або передчуття практичного досвіду, а також виявити хибну або істинну його відповідність реальній дійсності.

Відомо, що практичний і соціальний досвід суб'єктів навчання має передумови, які визначаються такими основними факторами: географічне місце розташування країни проживання, місце проживання сім'ї, соціальне й економічне становище сім'ї, стратегія і тактика виховання в навчанні. Соціальний досвід того, хто навчається, складається на основі його психічних, фізичних, фізіологічних особливостей; специфіки самого освітнього процесу, спрямованого на індивідуалізацію навчання в результаті взаємодії суб'єктів навчання шляхом розширення форм і методів педагогічного спілкування. При цьому наявні соціальні оцінки та детермінанти соціального досвіду безпосередньо впливають на формування в учня психосоціальних цінностей.

Процес цілеутворення того, хто навчається, фактично спрямований на формування рівня його домагань, виражених у прагненні до успіху, ступені уникнення невдач, ступені досягнення поставлених цілей або силі прагнення до досягнення поставлених цілей. Далі відповідно до досягнутого рівня домагань того, хто навчається, розкриваються його активність, здібності до адекватної самооцінки, що визначається у формі його поведінки, проявляються особливості характеру.

Процес постановки мети суб'єктами навчання безпосередньо пов'язаний з їхньою самодостатністю. Цілі, з одного боку, допомагають судити, наскільки добре що-небудь робиться за наявності зразка для порівняння результатів, а з іншого – дають суб'єктам навчання основу для судження про свої здібності, знання того, як треба виконувати конкретні дії. У результаті з'являється ефект мотивації дій, необхідних для досягнення поставленої мети. У разі невдачі, коли поставленої мети не досягнуто, виникає невдоволення собою як стимул, що змушує того, хто навчається, мобілізуватися і досягти успіху, який веде до зміцнення самодостатності всіх суб'єктів навчання. Тоді такі формовані якості учня, як почуття особистої результативності при компетентному виконанні завдання і посилення інтересу до виконання повторюваного або рутинного завдання, також переходять у розряд стимулів. Самі ж цілі, до яких прагнуть суб'єкти навчання, особливо ті, хто навчається, за можливості мають бути самовизначеними, тобто обраними самими суб'єктами. Це сприяє підвищенню відповідальності в досягненні мети. З педагогічного погляду необхідно, щоб поставлені цілі були конкретними, важкодосяжними, проте досяжними, найближчими або зростаючими, – такими, що складаються з допоміжних цілей, яких можна досягти поетапно. Це допоможе учням максимально мобілізуватися для виконання поставлених завдань.

Очікування суб'єктів навчання розкриваються в їхній поведінці в різних ситуаціях, зокрема в спілкуванні. Саме діяльна поведінка суб'єктів навчання вносить зміни в очікування суб'єкта, що можна віднести до самовизначального прогнозу як для того, хто навчається, так і для педагога або організатора процесу навчання.

Оперативно виявити загальні особливості та тенденції розвитку суб'єктів навчання, що виникають у процесі навчання, допомагає проведення опитувань або анкетування. Як показала практика, найбільш значущими з них є зміни психологічних і соціальних характеристик учнів як суб'єктів навчання. У результаті врахування цих особливостей і тенденцій відповідна реакція з боку педагогів і організаторів навчання у вигляді зміни їхніх дій стає адекватнішою і, отже, ефективнішою.

Основні умови формування самодостатності суб'єктів навчання об'єднують результати їхньої власної діяльності, чужий (вікарний) досвід, використовувані словесні переконання та вплив фізіологічного стану.

Результати власної навчальної діяльності характеризують фактичні досягнення того, хто

навчається, під час виконання ним конкретних навчальних завдань. Для того, хто навчається як суб'єкта навчання, принциповим є самостійне виконання навчального завдання, що супроводжується зменшеною допомогою педагога. Принциповим є і відновлення душевної рівноваги в конкретній навчальній ситуації за умови збереження умов, що забезпечують тому, хто навчається, почуття спокою і невимушеності. Той, хто навчається, в результаті таких дій розуміє, що здатний впоратися з поставленим завданням. Таким чином здійснюється процес десенсибілізації студента.

Додатково можна відзначити і необхідність неодноразового входження студента в певну навчальну ситуацію. Це дасть йому змогу адаптуватися до завдання, проаналізувати свої дії, висловлювати свої думки, що показує, якою мірою він володіє конкретною навчальною ситуацією. Так здійснюється перехід до самонавчання.

Чужий (вікарний) досвід ефективний за невідзначеності щодо власної здатності суб'єктів навчання виконати конкретне навчальне завдання. У цьому разі відбувається порівняння власного уявлення того, хто навчається, про себе з мисленням і діями інших суб'єктів навчання.

Словесне переконання розглядається як спроба умовити інших суб'єктів навчання повірити в суть обговорюваної ситуації. До словесних переконань відносяться: навіювання (сугестія) – переконання шляхом стороннього впливу на психічну сферу суб'єкта, пов'язане зі зниженням свідомості та критичності під час сприйняття навіюваного змісту, з відсутністю його активного розуміння, критичного аналізу та оцінки; переконування як сильна форма переконання; самонавіювання (автосугестія); зворотний зв'язок. Заохочувальний зворотний зв'язок підвищує самодостатність учнів.

Фізіологічний стан як емоційний стан або стан психологічного піднесення суб'єктів навчання проявляється: у дисоціації – роз'єднанні переконань у тому, що причиною страху того, хто навчається, є його думки, а зовсім не предмет або навчальна ситуація, якої він остерігається; розслабленні – зворотного зв'язку, метою якого є контролювання тим, хто навчається, своєї емоційної реакції; символічній десенсибілізації (експозиції) – уявних вправах, які з'єднують зорові образи навчальної ситуації, якої той, хто навчається, остерігається, з почуттям спокою, а не страху.

Причини отриманого суб'єктами навчання результату можна розділити на внутрішні та зовнішні, стійкі та нестійкі. Серед стійких чинників до внутрішніх належать здібності суб'єктів навчання, а до зовнішніх - складність завдання,

які разом створюють сильну емоційну реакцію очікування того, що успіх матиме місце й надалі. Як наслідок, це призводить до збільшення самоповаги суб'єктів навчання, до створення власного образу і зміни поведінки.

Нестійкі причинні чинники включають контрольовані суб'єктами навчання зусилля і стратегію, а також настрій і фізичне здоров'я, що належать до внутрішніх причин, і в разі невдачі вони викликають у суб'єктів навчання почуття гніву. У підсумку нестійкі причинні чинники створюють слабку емоційну реакцію і відсутність упевненості суб'єктів навчання в їхніх очікуваннях на повторення успіху, а відтак ведуть до зниження самоповаги.

Ті, хто навчаються як суб'єкти навчання, відрізняються один від одного інтелектом, розумовими здібностями. Позитивна стратегія навчання, що використовується педагогами та організаторами навчання, завдяки застосуванню методу співпраці в навчанні, дає змогу досягти групової мотивації учнів і позитивного впливу на їхні навчальні досягнення (Малихін, Гриценко, 2016).

Взаємодія суб'єктів навчання з урахуванням їхніх здібностей ґрунтується на відповідності методу навчання індивідуальним навчальним потребам учня. На практиці тому, хто навчається, під час фронтального навчання неможливо вибрати бажану форму навчання, хоча в ідеальному разі тимчасово цього можна досягти під час визначення індивідуального стилю навчання з подальшим розподілом тих, хто навчається, за відповідними групами. Зближення стилю викладання зі стилем навчання підвищує ефективність викладання.

Можливості вибору бажаного методу навчання (від впорядкованої або структурованої манери до менш впорядкованої або незалежної) створює більш ефективні умови для суб'єктів навчального процесу, що реалізуються в сучасних комп'ютерних технологіях навчання. Взаємозв'язок структури і змісту навчального процесу розкривається в таксономічній моделі планування навчального процесу, що є основою організації комп'ютерної технології навчання. Первинний елемент структури включає одну з найважливіших характеристик того, хто навчається, - увагу. При цьому планована навчальна ситуація має стимулювати навчальну діяльність студента. Далі реалізується спонукальна мотивація, що забезпечує активізацію студента, його бажання досягти мети та очікуваних результатів. Комп'ютерна візуалізація інформації про зміст мети підвищує ймовірність її досягнення.

Диференціація або вибіркоче сприйняття характеристик стимулів, що поєднують увагу, мету й очікування, формують уміння того, хто навчається, розрізняти головні ідеї в предметній галузі та менш важливі або допоміжні матеріали.

Семантичне кодування навчального матеріалу виконується для сприяння процесу смислової організації нової інформації, що сприяє кращому запам'ятовуванню.

Зберігання навчальної інформації в довготривалій пам'яті того, хто навчається, ґрунтується на періодичному відтворенні та практичному використанні семантично закодованої інформації.

Пошук і відтворення навчальної інформації стимулюють і активізують за допомогою навідних запитань процес вилучення навчальної інформації, що зберігається в довготривалій пам'яті студента.

Практичне застосування навчальної інформації за допомогою конкретних прикладів забезпечує реалізацію зворотного зв'язку між студентом і педагогом: для педагога у вигляді підтвердження того, що навчання було адекватним, або неадекватним, а для того, хто навчається, у вигляді розуміння того, як він виконав навчальне завдання.

Висновки. Розглянуті умови формування принципів управління процесом навчання дають змогу побачити суб'єктам навчання практичну значущість психологічних процесів цілеутворення і формування в них самодостатності, що особливо важливо

під час активізації самостійної діяльності тих, хто навчається, завдяки застосуванню комп'ютерних технологій навчання. Трансформація спілкування того, хто навчається, і педагога у формат електронної навчальної системи змінює очікування суб'єктів навчання, зокрема, той, хто навчається, стикається з дефіцитом особистісного спілкування з педагогом, і його процес цілеутворення відповідно має бути адекватно пов'язаний стимулами і мотивами подальшого розвитку, тобто реальними умовами предметної діяльності. Отже, спрямованість основних принципів управління самостійною освітньою діяльністю тих, хто навчається, визначається змістом і законами зміни самого предмета незалежно від того, чи є він навчальним, чи належить конкретній предметній дійсності у відповідній сфері діяльності.

Навколишній світ, що швидко змінюється, проявляється в процесах зміни обладнання і технологій. Нові відомості про результати людського пізнання і професійної діяльності постійно поповнюють елементи об'єктивного досвіду людства, що відрізняються за своїм виглядом і формою. За видом – це емпіричний, теоретичний і практичний досвід. За формою – об'єкти матеріальної людської культури, мова, текст, малюнок. Процес оволодіння об'єктивним, соціально значущим досвідом являє собою освіту, в тій її частині, яка поєднана з вихованням і розвитком індивіда, становленням його особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березовська Л. І. Самовиховання та саморегуляція особистості: навч. посіб. Київ: Слово, 2011. 168 с.
2. Бобрицька В. І. Аксиологічний дискурс ідеї університетської освіти у контексті процесів глобалізації та євроінтеграції. *Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 16 листопада 2011 р. Київ, 2011. С. 56-60.
3. Булгакова Н. Б. Методика викладання у вищій школі: навч. посіб. Київ: НАУ, 2012. 204 с.
4. Волощук І. В. Структура і зміст творчого потенціалу особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 2 (9). С. 8-13.
5. Задорожна І. П. Організація самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови з практичної мовної підготовки: монографія. Тернопіль: ТНПУ, 2011. 414 с.
6. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
7. Капська А. Й. Організація самостійної роботи студентів у світлі вимог Болонської системи. *Соціалізація особистості*. Київ, 2007. Т. XXIX. С. 3-11.
8. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; 2-е вид., випр. і доп. Харків: ОВС, 2002. 400 с.
9. Малихін О. В., Гриценко І. С. Теоретичні основи реалізації компетентнісного підходу в організації самостійної освітньої діяльності: монографія. Київ: НУБіП України, 2016. 489 с.

REFERENCES

1. Berezovska L. I. Samovykhovannia ta samorehuliatyia osobystosti [Self-education and self-regulation of personality]: navch. posib. Kyiv: Slovo, 2011. 168 p. [in Ukrainian]
2. Bobrytska V. I. Aksiolohichnyi dyskurs idei universytetskoï osvity u konteksti protsesiv hlobalizatsii ta yevrointehratsii. *Liudski tsinnosti i tolerantnist u suchasnomu sviti: mizhkontynentalnyi dialoh intelektualiv* : mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 16 lystopada 2011 r [Axiological discourse of the idea of university education in the context of globalization and European integration. Human values and tolerance in the modern world: intercontinental dialogue of intellectuals: materials of the International scientific-practical conference, November 16, 2011.]. Kyiv, 2011. pp. 56-60. [in Ukrainian]

3. Bulhakova N. B. *Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli* [Methodology of teaching in higher education]: navch. posib. Kyiv: NAU, 2012. 204 p. [in Ukrainian]
4. Voloshchuk I. V. *Struktura i zmist tvorchoho potentsialu osobystosti* [The structure and content of the creative potential of the individual]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*. 2013. № 2 (9). pp. 8-13. [in Ukrainian]
5. Zadorozhna I. P. *Orhanizatsiia samostiinoi roboty maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy z praktychnoi movnoi pidhotovky* [Organization of independent work of future English teachers on practical language training]: monohrafiia. Ternopil : TNPU, 2011. 414 p. [in Ukrainian]
6. Ziaziun I. A. *Filosofiiia pedahohichnoi dii* [Philosophy of pedagogical action]: monohrafiia. Cherkasy: vyd-vo ChNU imeni Bohdana Khmelnytskoho, 2008. 608 p. [in Ukrainian]
7. Kapska A. Y. *Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv u svitli vymoh Bolonskoi systemy. Sotsializatsiia osobystosti* [Organization of independent work of students in the light of the requirements of the Bologna system. Socialization of personality]. Kyiv, 2007. T. XXIX. pp. 3-11. [in Ukrainian]
8. Lozova V. I., Trotsko H. V. *Teoretychni osnovy vykhovannia i navchannia* [Theoretical foundations of education and training]: navch. posib. Khark. derzh. ped. un-t im. H S. Skovorody; 2-e vyd., vypr. i dop. Kharkiv: OVS, 2002. 400 p. [in Ukrainian]
9. Malykhin O. V., Hrytsenko I. S. *Teoretychni osnovy realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu v orhanizatsii samostiinoi osvithnoi diialnosti* [Theoretical foundations of the competence approach in the organization of independent educational activity]: monohrafiia. Kyiv: NUBiP Ukrainy, 2016. 489 p. [in Ukrainian]